

मराठी भाषिक प्रदेशातील बोलीभाषांचा सामाजिक- सांस्कृतिक प्रभाव

दुबाळे जयदेव सर्जेराव¹

डॉ. महादेव अंगद जगताप²

¹शोधार्थी

²सहायक प्रोफेसर

मराठी-विभाग

सनराइज विश्वविद्यालय, अलवर, राजस्थान

सारांश

मराठी भाषा ही भारतातील प्रमुख प्रादेशिक भाषांपैकी एक असून तिच्या विविध बोलीभाषा महाराष्ट्रातील सामाजिक, सांस्कृतिक आणि प्रादेशिक ओळख घडविण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. अहिराणी, वऱ्हाडी, कोकणी, मालवणी, दख्खनी, झाडी बोली इत्यादी बोलीभाषा स्थानिक जीवनशैली, परंपरा, लोकसाहित्य आणि सामाजिक संबंधांशी घट्ट जोडलेल्या आहेत. या आढावा लेखात मराठी बोलीभाषांचा सामाजिक-सांस्कृतिक प्रभाव, त्यांच्या जतनाची आवश्यकता आणि आधुनिक काळातील बदलांचा परिणाम यांचा अभ्यास केला आहे.

मुख्य शब्द: मराठी उपभाषा, बोलीभाषा, सामाजिक प्रभाव, सांस्कृतिक प्रभाव.

प्रस्तावना

भाषा ही सामाजिक संवादाचे माध्यम नसून ओळखणे, सांस्कृतिक वारसा आणि एकात्मतेचे प्रतीक आहे. मराठी भाषिक प्रदेशात, ऐतिहासिक आणि सामाजिक सामाजिक घटक अनेक बोलीभाषा विकसित विचार आहेत. या बोलीभाषा लोकजीवन, परंपरा, लोककला आणि सांस्कृतिक मूल्ये प्रतिबिंबित करतात (ग्रियरसन, 1927; केळकर, 1968).

मराठी बोलीभाषांची प्रमुख वैशिष्ट्ये

बोलीभाषा	प्रदेश	सामाजिक वैशिष्ट्ये	सांस्कृतिक प्रभाव
अहिराणी	खानदेश	ग्रामीण जीवनाशी जवळीक	लोकगीते, पारंपरिक सण

वन्हाडी	विदर्भ	साधेपणा व विनोद	लोकनाट्य व कथाकथन
मालवणी/कोकणी	कोकण	समुद्रकिनारी संस्कृती	खाद्यसंस्कृती व लोककला
दख्खनी	मराठवाडा	मिश्र भाषिक प्रभाव	सूफी परंपरा व लोकसंगीत
झाडी बोली	पूर्व विदर्भ	आदिवासी प्रभाव	लोककथा व परंपरा

सामाजिक प्रभाव (Social Impact)

मराठी भाषा प्रदेशातील बोलीभाषा या संवाद सामाजिक नसून ओळखणे, स्थानिक सांस्कृतिक परंपरा, सामाजिक संबंध आणि जीवनपद्धती प्रतिबिंब आहेत. महाराष्ट्र विस्तीर्ण प्रदेश, आर्थिक आणि सांस्कृतिक विविध मराठीच्या अनेक बोली विकसित आहेत जसे की वन्हाडी, अहिराणी, मालवणी, कोकणी, दख्खनी, झाडी बोली एकत्र. या बोलीभाषा स्थानिक समाजाच्या जीवनपद्धती, विचारप्रणाली, सामाजिक संरचना आणि सांस्कृतिक मूल्यांशी घनिष्ठपणे निगडित आहेत. भाषा निवडक मते, बोलीभाषा समाजातील लोक व्यवहार परंपरा, विश्वास आणि सामाजिक लोक प्रभावी माध्यमे असतात (ग्रियर्सन, १९२७). मराठी राज्याचा सामाजिक प्रभाव म्हणजे त्या प्रदेशातील सामाजिक रचना, सांस्कृतिक व्यवहार आणि लोकजीवनाचा अभ्यास होय.

प्रथम, स्थानिक ओळखी आणि एकमता समूह निर्माण करण्यात महत्त्वाची भूमिका मांडतात. एखाद्या प्रदेशातील विशिष्ट बोलीचा वापर त्या प्रदेशाशी संबंधित सामाजिक ओळख दृढ करतो. उदाहरणार्थ, विदर्भातले वन्हाडी बोली किंवा कोकणातील मालवणी बोली लोक त्यांच्या स्वतःची स्वतंत्र संस्कृती ओळखतात. स्वतंत्र सामाजिक एकत्रित आणि समूहभावना निर्माण होते. पंढरीपांडे (1997) यांचे मत, भाषिक विविधता ही सामाजिक एकात्मतेचा बनते कारण ती लोकांना त्यांच्या सांस्कृतिक गटाशी जोडून ठेवतात. बोलीभाषा सामाजिक ऐक्य ठोस साधन म्हणून कार्य करतात.

जोडणे म्हणजे, बोलीभाषा सामाजिक संवाद आणि परस्पर संबंध मजबूत करतात. ग्रामीण भागात दिनदिन व्यवहार, कौटुंबिक समारंभ आणि सामाजिक कार्यक्रमांमध्ये बोलीभाषेचा वापर अधिक होतो. तुम्ही लोक संवाद साधा आणि आत्मीयतेने घडतो. प्रमाण प्रमाणापेक्षा बोलीभाषा अधिक नैसर्गिक आणि भावनिक अभिव्यक्ती व्यापारी संघ, सामाजिक नातेसंबंध अधिक घट्ट मार्ग (देशपांडे, 2007). तसेच, बोलीभाषेतून व्यक्त आणि वाक्प्रचार म्हणणे, वाक्प्रचारित शब्द सामाजिक अनुभव आणि समूहप्रचलित ज्ञानाचे द्योतक असतात.

तिसरा मूल्याचा सामाजिक प्रभाव म्हणजे शिक्षण भूमिका. पालकांच्या शिक्षणात मातृभाषेचा वापर करून बालकांना अधिक चांगले समजले होते आणि शिकण्याची प्रक्रिया होती. अनेक अभ्यासांमध्ये असे आले आहेत

की त्यांच्या स्थानिक बोलीभाषेतून त्यांचा आत्मविश्वास वाढतो आणि शैक्षणिक प्रगती सुधारते (केळकर, 1968). तथापि, शालेय शिक्षण प्रमाण अधिक भरभाष दिला, काही बोलीवर बोलणी अधिकार भाषिक मराठी अनेक असू शकतात. यासाठी भाषा भाषा बोलणे आवश्यक आहे.

याशिवाय, बोलीभाषा सामाजिक स्तर, प्रतिष्ठा आणि वर्गभेद यांच्याशी संबंधित असतात. शहरी प्रमाण पातळी उच्च प्रतिष्ठान, तर भाषा सीमा ग्रामीण किंवा खालील जोडल्या जातात. या प्रवृत्ती मूळ काही बोलीभाषिक लोकांना सामाजिक न्यूनगंड किंवा भाषिक भावाचा सामना सामना. रानडे (2015) यांचे मत, भाषिक प्रतिष्ठेतील असमानता सामाजिक विषयमता विकसित करू शकते. बोलीभाषा सन्मान आणि समान स्थान देणे सामाजिक समावेशकतेसाठी आवश्यक आहे.

बोलीभाषा स्थलांतर आणि शहरीकरण घटना सामाजिक प्रभाव दाखवतात. ग्रामीण भाग दूर शहरी स्थलांतर करणारे लोक त्यांच्या बोलीभाषेकडील भागात. अनेक शहरी समाजात विविध बोलीभाषांचे सहअस्तित्व निर्माण होते. विविध प्रकारची बोलीभाषा किंवा मिश्र रूपे काही तयार. हे भाषिक परिवर्तन सामाजिक गतिशीलतेचे द्योतक आहे (पंढरीपांडे, 1997). तसेच, बोलीभाषा स्थलांतरित समुदाय त्यांच्या सांस्कृतिक संबंध जोडण्याचे काम करतात.

माध्यम, आणि साहित्य लोककला नियंत्रितही बोलीभाषेचा सामाजिक प्रभावे प्रभावे. मराठी निधी, नाटक, लोकनाट, दूरदर्शन कार्यक्रम आणि बोलीभाषेचा वापर. उच्च बोलीभाषांना सामाजिक मान्यता आणि त्यांचे संवर्धन होते. उदाहरणार्थ, व विनोदी किंवा मालवणी बोलीतील कार्यक्रम आणि नाट्यप्रयोग लोकांमध्ये लोकप्रिय आहेत. स्वतंत्र त्या बोलींचा सामाजिक प्रसार होतो आणि ओळखीची ओळख मजबूत होते (देशपांडे, 2007).

तसेच, बोलीभाषा मूल्ये, परंपरा आणि लोकजीवन सामाजिक जतन संस्था कार्य करतात. लोककथा, लोकगीते, म्हण, धार्मिक विधी आणि पारंपरिक ज्ञानभाषा बोलीभाषेचा मोठा वाटा आहे. या राष्ट्रीय समाज नैतिक मूल्ये, ऐतिहासिक अनुभव आणि सांस्कृतिक परंपरा पुढील पिढ्य समोर मांडतात. ग्रियर्सन (१९२७) यांनी घोषणा केल्याप्रमाणे लोक बोलीभाषा ही संस्कृत संगीत संगीत आहेत.

आधुनिक तंत्रज्ञान आणि डिजिटल मीडिया बोलीभाषांचा प्रभाव नवीन बदल होत आहेत. सोशल मीडिया, यूट्यूब, पॉडकास्ट आणि डिजिटल साहित्य बोलीभाषांना नवे व्यासपीठ पुस्तक आहे. अमर तरुण बोलीभाषा बोलता बोलता आहे. काही डिजिटल माध्यमांची बोलीभाषांचे पुनर्जीवन होत असल्याचे (रानडे, 2015).

मराठी भाषिक प्रदेशातील बोलीभाषांचा सामाजिक प्रभाव बहुआयामी आहे. त्या सामाजिक ओळखीत्मता, सांस्कृतिक परंपरा, सामाजिक सामाजिक समावेशकता, एकमेकांशी संवाद, शिक्षण भूमिका एकत्र करतात. बदलांचे पर्याय बोलीभाषा जतन आणि संवर्धन करणे आवश्यक आहे, कारण त्या समाजाच्या सांस्कृतिक आणि सामाजिक समृद्धीचे प्रतीक चिन्ह आहेत. बोलीभाषा सन्मान, शिक्षणात समावेश आणि सांस्कृतिक उपक्रमांद्वारे त्यांचे संवर्धन सामाजिक एकात्मता आणि सांस्कृतिक सांस्कृतिक अधिक बलकट होईल.

(अ) ओळख आणि समूह एकात्मता

बोलीभाषा स्थानिक ओळख दृढ करतात. एखाद्या प्रदेशातील बोली वापरणे हे त्या समुदायाशी जोडलेपणाचे प्रतीक असते (पांढरीपांडे, १९९७).

(आ) शिक्षण व संवाद

स्थानिक बोली विद्यार्थ्यांच्या प्रारंभिक शिक्षणात महत्त्वाची ठरते. मातृभाषेच्या बोलीत शिक्षण घेतल्यास समज वाढते.

(इ) सामाजिक स्तर व प्रतिष्ठा

काही वेळा प्रमाण भाषेला अधिक प्रतिष्ठा मिळते, तर बोलीभाषा ग्रामीण किंवा निम्न सामाजिक स्तराशी जोडल्या जातात. यामुळे भाषिक असमानता निर्माण होऊ शकते.

सांस्कृतिक प्रभाव (Cultural Impact)

मराठी भाषिक प्रदेशातील बोलीभाषा या परंपरागत भाषिक विविधतेचे उदाहरण नसून त्या स्थानिक सांस्कृतिक, सामाजिक ओळखणे, लोकजीवन आणि ऐतिहासिक वारसा जतन करणारे माध्यम आहेत. महाराष्ट्रातील विविध प्रदेशांमध्ये विकसित अहिराणी, वऱ्हाडी, मालवणी, कोकणी, दखनी, झाडी बोली अशा अनेक बोलीभाषकांनी स्थानिक संस्कृतीच्या जतनात आणि प्रसारात भूमिका मांडली आहे. राज्याच्या सांस्कृतिक संस्कृती व्यक्त होत आहे बोलीभाषेत स्थानिक रीतिरिवाज, लोक-उपर संवत्सव, लोककला, खाद्यसंस्कृती आणि सामाजिक संबंधांचे प्रतिबिंब. बोलीभाषा या सांस्कृतिक ओळख टिकवून ठेवणारे प्रभावी साधन मानल्या जातात (ग्रिअरसन, 1927; पांढरीपांडे, 1997).

लोकसाहित्याचे पाहता पाहता मराठी बोलीभाषेचा प्रभाव अत्यंत व्यापक आहे. लोकगीते, ओव्या, भारुडे, कथा, म्हणी, उखाणे, लोकनाट आणि कथाकथना परंपरा या बोलीभाषेचे लोकच लोक आहेत. उदाहरणार्थ, कोकणातील मालवणी बोलीतील लोकगी आणि नाट्यप्रकार स्थानिक समुद्रकिनारी संस्कृतीचे दर्शन घडवतात, तर विदर्भातील वऱ्हाडी बोलीतील विनोदी कथनशैली ग्रामीण जीवन साधेपणा आणि सामाजिक विनोदी

अधोरेखित. अशा लोकसाहित्या मूळ पिढ्या पिढ्या सांस्कृतिक मूल्यांचे संवर्धन होते आणि समाजातील ऐतिहासिक स्मृती जपल्या जातात (देशपांडे, 2007).

सण-उत्सव आणि धार्मिक परंपरांमध्येही बोलीभाषेचा प्रभाव स्पष्टपणे पक्ष. गणेशोत्सव, दिवाळी, होळी, नवरात्री वातावरणात स्थानिक बोलीभाषेत आपले गीत-संगीत, भजन, लोककथा आणि संवाद सांस्कृतिक वातावरण अधिक सजीव बनवतात. धार्मिक विधी, जत्रा, पाल सोहळे आणि ग्रामीण उत्सवांमध्ये बोलीभाषेचा वापर समुदायातील सहभागी आणि एकमत वाढवतो. भाषिक ओळखी ही धार्मिक व सांस्कृतिक मदतीशी जोडलेली बोलीभाषा सामाजिक एकत्रिकरण विकास करतात (केळकर, १९८).

खाद्यसंस्कृती आणि प्रदेशावरही बोलीभाषा उमटलेली आहे. प्रत्येक प्रदेशातील खाद्यपदार्थ, शेतीपद्धती, परंपरागत पोशाख, व्यवहार या पर्यायासाठी पर्यायी शब्दसंपदा त्या बोलीभाषेत विशिष्टता. उदाहरणार्थ, कोकणातील समुद्री खाद्यसंस्कृतीशी संबंधित शब्द, खानदेशातील कृषी जीवन निगड शब्दसंपदा किंवा विदर्भातील ग्रामीण जीवनाचे वर्णन करणारे शब्द हे स्थानिक संस्कृतीचे जतन करतात. उच्च बोलीभाषा सांस्कृतिक ज्ञानाच्या प्रभावी माध्यम ठरतात (रानडे, 2015).

कला, आणि माध्यम साहित्यही बोलीभाषा सांस्कृतिक प्रभाव आहे. मराठी धनादेश, नाटके, लोकनाट्य, दूरदर्शन आणि प्रामाणिक बोलीभाषेचा वापर केल्याने विकासवादीता आणि प्रादेशिक संस्कृती अधिक प्रभावीपणे व्यक्त होते. मालवणी किंवा वऱ्हाडी बोलीतील संवादना स्थानिक संस्कृती बरोबरीने मांडणे. आधुनिक भाषेचा वापर करून ग्रामीण जीवन, सामाजिक प्रश्न आणि सांस्कृतिक अनुभव अधिक व्यापकपणे मांडले आहेत (पंढरीपांडे, 1997).

बोलीभाषा सांस्कृतिक ओळखीचे सामाजिक मूल्य संवर्धन करतात. कुटुंब, समाज आणि परंपरा यांच्याबद्दल संकल्पना बोलकी भाषा म्हणणे, वाक्प्रचार आणि लोककथित व्यक्त करणे. या भाषिक अभिव्यक्तीं मूळ नैतिक मूल्ये, सामाजिक नियम आणि सांस्कृतिक अपेक्षा समाज टिकून राहतात. उदाहरणार्थ, ग्रामीण बोलीतील म्हणी शेती, निसर्ग, कुटुंब आणि सामाजिक संबंधांबद्दल पारंपरिक ज्ञान प्रतिबिंबित करतात (देशपांडे, 2007).

तथापि, आधुनिक विकास शहरीकरण, औपचारिक शिक्षण तंत्रज्ञान आणि माध्यम प्रसारक मराठीचा वापर आणि काही बोलीभाषेचा वापर कमी होत आहे. अत्यंत भाषिक समृद्धीचा परिणाम आहे. अनेक तरुण जनता शहरी जनताशी झुंज देते, स्थानिक बोलीचा वापर, सांस्कृतिक वार घटक लुप्त होण्याचा सामना निर्माण होतो.

सामाजिक समाज, स्थानिक साहित्य, लोककला आणि सांस्कृतिक संस्था काही विशिष्ट बोलीभाषेचे पुनरुज्जीवन होत आहेत (रानडे, 2015).

बोलीभाषांचे जतन सांस्कृतिक वर्णन टिकवणे अत्यंत आवश्यक आहे. बोलीभाषांचे दस्तऐवज, शिक्षण समावेश, लोकसाहित्याचे संशोधक आणि सांस्कृतिक कार्यक्रम यांबाबत नियम अनिवार्य आहेत. स्थानिक समुदायाच्या अनुषंगाने आणि सरकारी धोरण स्वीकारे बोलीभाषा टिकून राहू शकतात. याशिवाय माध्यमे आणि साहित्य क्षेत्राने बोलीभाषेला प्रोत्साहन देणारे सांस्कृतिक वारसा अधिक दृढ होईल (केळकर, 1968).

एकूणच, मराठी भाषिक प्रदेशातील बोलीभाषा सांस्कृतिक ओळख, परंपरा, लोककला, सामाजिक मूल्ये आणि जपण्यामध्ये भूमिका मांडतात. त्या समाजाच्या ऐतिहासिक स्मृती आणि सांस्कृतिक विविधतेचे प्रतीक आहेत. आधुनिक बदलांच्या पालकांच्या या बोलीभाषांचे जतन आणि संवर्धन करणे अत्यंत आवश्यक आहे, कारण भाषिक विविध सांस्कृतिक समृद्धी टिकून राहते. अनेक भाषांचा अभ्यास, संवर्धन आणि संवर्धन ही आजच्या काळाची मूल्याची गरज आहे (ग्रीरसन, 1927; पांढरीपांडे, 1999; देशपांडे, 2007).

(अ) लोकसाहित्य आणि परंपरा

लोकगीते, कथा, म्हणी आणि नाट्यप्रकार बोलीभाषांमुळे जतन झाले आहेत. उदाहरणार्थ, मालवणी नाट्यपरंपरा आणि वऱ्हाडी विनोदी कथन शैली.

(आ) खाद्यसंस्कृती व जीवनशैली

प्रादेशिक बोली स्थानिक खाद्यपदार्थ, पोशाख आणि जीवनशैलीशी संबंधित शब्दसंपदा जतन करतात.

(इ) कला आणि माध्यमे

चित्रपट, लोकनाट्य आणि साहित्यामध्ये बोलीभाषेचा वापर सांस्कृतिक विविधता अधोरेखित करतो.

आधुनिक काळातील बदल

आधुनिक मराठी भाषिक प्रदेशातील बोलीभाषेत बदल येत आहेत. औद्योगिक, शिक्षण प्रसार माध्यमांचा प्रभाव, घटक विकास आणि तंत्रज्ञान तंत्रज्ञानाचे मुख्य अस्तित्व भाषिक वापराच्या विकासात भिन्नता आहे. पूर्वी विशिष्ट प्रदेश बोलीभाषा आज व्यापक सामाजिक संपर्क बदलत आहेत. प्रमाण मराठी प्रसार शिक्षण, प्रशासन, माध्यमे आणि विकासाच्या अनेक ठिकाणी बोलीभाषेचा दिवस वापर कमी होत असल्याचे म्हटले आहे, त्यांची बोलीभाषेची सांस्कृतिक विविधता आहे (पांढरीपांडे, 1997).

शहर भाषेचा प्रभाव हा एक मूल्याचा घटक आहे. ग्रामीण लोक व्यवसाय, शिक्षण किंवा इतर कारण ते शहर स्थानांतर करतात तेव्हा मराठी किंवा हिंदी-इंग्रजी समोर इतर भाषांचा अधिक वापर करू. त्यांची ओळख

बोलीभाषेचा कमी होतो. उदाहरणार्थ, विदर्भातील वऱ्हाडी किंवा खानदेशातली अहिराणी शहरांमध्ये प्रमाण मराठीशी मांडून जाते. या स्वतंत्र शब्दभाषिक संश्रम होते, जी सामाजिक संवाद साधते पण बोलीभाषेची शुद्धता कमी करू शकते (देशपांडे, 2007).

शिक्षण राज्याने बोलीभाषेवर प्रभाव टाकला आहे. शालेय आणि प्रमाण मराठी किंवा इंग्रजी माध्यमाचा हक्क वापरणे उच्च दर्जाचा वापर करणे कमी करणे. अमर बोलीभाषा किंवा संवाद अनौचारिक पुरत्या अधिकारात. तथापि, काही शिक्षण पालक पालक शिक्षण मातृभाषेतून बोलीत राज्यपालची संकल्पनात्मक समज आणि भाषिक आत्मविश्वास निर्माण होतो (केळकर, 1968). बोलीभाषा चर्चा सुरू आहेत.

माध्यमांचा प्रभाव हा आधुनिक बदलांचा मूल्याचा पैलू आहे. दूरदर्शन, फॉन्शियल, सोशल मीडिया आणि इंटरनेट समान प्रमाणाचा वापर वाढला तरी बोलीभाषेला व्यासपीठ पीठे बोलत आहेत. मराठी क्षेत्र, वेब सिरीज, लोकनाटी आणि विनोदी कार्यक्रमांमध्ये वऱ्हाडी, मालवणी किंवा कोकणी बोलीचा वापर वाढल्याने त्या बोली अधिक लोकप्रिय होत आहेत. सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवर स्थानिक बोलीत लेखन, व्हिडिओ आणि गाणी बनवण्यासाठी काही अभ्यास करून पुन्हा बोलीभाषांचे जीवन सांगतात (रांडे, 15).

इतर भाषांचा प्रभाव वाढवला आहे. पारंपरिक तंत्रज्ञान आणि शिक्षणाच्या धोरणांबद्दल मराठी शब्दसंपदा मराठीसह बोलीभाषेतमीत आहे. कमाल नियमाचे स्वरूप बदलत असले तरी संवाद अधिक व्यापक आहे. काही संशोधकांच्या मते हा बदल भाषिक समृद्धीचे लक्षण आहे, तर काही मते परंपरागत सामग्री नष्ट होण्याचा देश आहे (ग्रियरसन, 1927).

पाहिल्यावर सांस्कृतिक लोकपरंपरा सन-उत्सव, लोककला, खाद्यसंस्कृती आणि सामाजिक व्यवहारांमध्ये मूल्यांची भूमिका मांडतात. उदाहरण, मालवणी बोली कोकणी लोकनाट्य, खाद्यसंस्कृती आणि जोडलेली आहे, तर समुद्रकिनारी बोली विदर्भातील लोककथन आणि विनोदी परंपरेशी संबंधित आहे. आधुनिक माध्यमांना सांस्कृतिक या सार्वजनिक स्वरूपाची सोय आहे, सांस्कृतिक परंपरांपासून आरामात आणि टिकतात (पांढरीपांडे, 1997).

डिजिटल युगात बोलीभाषांचे दस्तकरणे समोर आहे. यूट्यूब, पॉडकास्ट, ब्लॉग आणि सोशल नेटवर्किंग साइट्सवर बोलीभाषेत सामग्री उपलब्ध होत असल्याने त्यांचे संवर्धन करणे शक्य आहे. तरुण आपली स्थानिक बोलीचा अभिमान ती ऑनलाइन माध्यमांमध्ये वापरतात. उच्च भाषिक ओळख मजबूत होते आणि सांस्कृतिक सातत्य राखले जाते. तथापि तंत्र शब्दसंपदा पर्याय प्रभावी काही बोलीभाषेचा वापर फायदेशीर (देशपांडे, 2007).

सामाजिक प्रतिष्ठेचे महत्त्वही बदललेले आहेत. पूर्वी काही बोलीभाषा ग्रामीण किंवा कमी शिक्षित समाजाशी जोडल्या जात होत्या त्यांना प्रतिष्ठा कमी दिली जात होती. आज सांस्कृतिक विविधतेचे मूल्यवाढीव बोलीभाषांबद्दल सकारात्मक निर्माण होत आहे. नाटक, क्षेत्र आणि शिक्षण क्षेत्रीय बोलीभाषेचा वापर करून त्यांना मान्यता दिली आहे (केळकर, 1968).

तथापि, काही आव्हाने आहेत. प्रमाण प्रमाण वाढीचा प्रभाव, शहरीकरण, पिढ्य मुख्य भाषिक अंतर आणि इंग्रजीचे वर्चस्व काही बोलीभाषेचा वापर कमी होत आहे. सार्वजनिक भाषिक विजित शैक्षणिक अभ्यास, दस्त संग्रह, लोकसाहित्य संकलन आणि सांस्कृतिक उपक्रम आवश्यक आहेत. संशोधकांच्या मते बोलीभाषांचे जतन सांस्कृतिक वारसा समृद्धी आणि सामाजिक समावेशकता (रांडे, 2015).

एकूणच आधुनिक मराठी भाषिक प्रदेशातील बोलीभाषा परिवर्तनाचे कार्यक्रम आहेत. ती एक भाषा लोकीकरण आणि तंत्रज्ञानाचा प्रभाव बदलत असला तरी दुसरीकडे सांस्कृतिक आणि सामाजिक संबंध ठेवतात. आधुनिक माध्यमे आणि शैक्षणिक प्रयत्न समाज बोलीभाषेचे संवर्धन पर्याय भाषा टिकून मराठी सांस्कृतिक अधिक मजबूत होईल. शहरीकरण, शिक्षण आणि प्रभावांचा प्रभाव प्रमाण मराठीचा वापर. काही बोलीभाषांचा वापर कमी होत होता. तथापि डिजिटल माध्यमांची बोलीभाषांचे पुनरुज्जीवन होत आहे (राणाडे, 2015).

बोलीभाषा जतनाची गरज

1. सांस्कृतिक वारसा टिकविण्यासाठी
2. लोकसाहित्याचे संवर्धन
3. भाषिक विविधतेचे संरक्षण
4. सामाजिक समावेशकता वाढविण्यासाठी

निष्कर्ष

मराठी बोलीभाषा सामाजिक आणि सांस्कृतिक विविधतेचे महत्त्वपूर्ण प्रतीक आहेत. त्या स्थानिक ओळख, परंपरा आणि सामाजिक नातेसंबंध जपतात. आधुनिक बदलांच्या पार्श्वभूमीवर बोलीभाषांचे दस्तऐवजीकरण, शिक्षणात समावेश आणि सांस्कृतिक उपक्रमांद्वारे संवर्धन आवश्यक आहे. त्यामुळे भाषिक वारसा टिकून राहिल आणि सांस्कृतिक समृद्धी वाढेल.

संदर्भ

1. केळकर, ए. आर. (१९६८). स्टडीज इन मराठी लॅंग्वेज अँड कल्चर.
2. केळकर, ए.आर. (1968). मराठी भाषा आणि संस्कृतीचा अभ्यास.
3. गियरसन, जी. ए. (1927). भाषिक सर्वेक्षण ऑफ इंडिया.
4. ग्रियर्सन, जी. ए. (१९२७). लिंग्विस्टिक सर्व्हे ऑफ इंडिया.
5. देशपांडे, एम. एम. (२००७). इंडो-आर्यन लॅंग्वेजेस अँड सोशियोलिंग्विस्टिक्स.
6. पांढरीपांडे, आर. (1997). मराठी. रूटलेज.
7. रानडे, ए. (2015). मराठी बोलींचा सामाजिक भाषिक अभ्यास.
8. रानडे, ए. (२०१५). सोशियोलिंग्विस्टिक स्टडी ऑफ मराठी डायलेक्ट्स.

